

УДК [159.9:316.485.26]:355.01:327.5](100)«20»
DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2026.27.31>

ТРИВИМІРНА ПОЗИЦІЙНА МОДЕЛЬ СУЧАСНИХ ВОЄН: ДОСВІД ПОЛІТИКО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ

Олександр Чорній

*Національний університет «Львівська політехніка»
вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, Україна, 79000
<https://orcid.org/0000-0002-4936-8397>
e-mail: oleksandr.v.chornii@lpnu.ua*

У межах статті здійснено теоретико-методологічний аналіз сучасних форм воєнного протистояння і запропоновано системну тривимірну позиційну модель типів сучасних воєн задля подолання фрагментарності та різнорідності теоретичних підходів до їхньої класифікації та співставлення між собою. Обґрунтовано недоцільність прив'язки війни виключно до фізичного простору та відкритого збройного протистояння, натомість показано, що сучасна війна є багатовимірною та може розгортатися на інформаційному, психологічному, смислового та інших рівнях.

Запропонована тривимірна позиційна типологія базується на ідеї війни, як процесу, що відбувається одночасно за трьома осями (вимірами) з незалежними характеристиками. Кожна з цих осей має умовну шкалу від -5 до $+5$. Вісь X позначає онтологічний статус конфлікту, що відображає перехід від зовнішніх, фізичних форм протистояння до внутрішніх, інтрасуб'єктивних форм впливу. Вісь Y репрезентує концепт сили, тобто інструментальний вимір, де описується спектр засобів здійснення тієї чи іншої форми війни. Вона охоплює континуум від жорстких (пряме насилля, примус, тиск, санкції тощо) до м'яких та символічних засобів (продукти культури, цінності, політичні орієнтації, ідеали, наративи). Вісь Z маркує епістемологічний статус конфлікту, де відбувається трансформація режиму легітимізації знання та утвердження істини. Дана вісь пролягає від раціонально-дискурсивного до наративно-реляційного полюсів.

У межах тривимірної системи координат визначено позиційне розміщення фізичної (класичної), інформаційної, інформаційно-сислової, консцієнтальної, гібридної воєн. При цьому зазначено, що остання має інтегративний характер та не може бути зведена до виключно однієї точки на координатній площині. Вона є траєкторією, що може забезпечувати перехід між різними формами сучасного воєнного протистояння. Запропонована модель політико-психологічної типологізації сучасних воєн розглядається як відкрита теоретична конструкція, яку можна уточнювати, розширювати та модифікувати відповідно до змін характеру сучасних воєнних конфліктів, розвитку технологій та зміни соціокультурних умов. Вона може слугувати інструментом подальшого використання у різних прикладних дослідженнях, зокрема в царинах стратегічних та військових студій, політичної психології, політології, інформаційних технологій.

Ключові слова: сучасні війни, психологія війни, психологія сучасних конфліктів, гібридна війна, інформаційна війна, інформаційно-сислова війна, консцієнтальна війна, тривимірна позиційна модель, політико-психологічна типологія сучасних воєн, онтологія війни, епістемологія.

Постановка проблеми. Сучасна реальність зазнає значних системних трансформацій, що зумовлені прискоренням технологічного розвитку (зокрема «буму» ШІ-технологій), цифровізацією всіх соціальних і державних процесів, зміною «характеру» процесів міждержавного, а також внутрішньо-державного протистояння. Зокрема трансформуються уявлення і розуміння такого терміну, як війна.

© Олександр Чорній, 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

В цих умовах говорити про війну як про симетричне, відкрите зіткнення двох або ж більше армій із застосуванням виключно конвенційних засобів (зброя, військова тактика) вже недоцільно, хоча б з огляду на те, що сучасні (гібридні) форми воєн не обмежуються класичним полем бою. Вони реалізуються, зокрема в інформаційному, політичному, економічному, соціальному, психологічному, смислово-вимірних, і спрямовані не тільки на фізичну капітуляцію, але й на зміну суспільних та індивідуальних уявлень, трансформацію свідомості, а також підрив онтологічної безпеки.

Водночас у науковому дискурсі спостерігається термінологічна плутанина та відсутність чіткої ієрархії таких понять, як: «гібридна війна», «інформаційна війна», «смилова війна», «інформаційно-смилова війна», «консцієнтальна війна». Дуже часто поняття підміняються одне одним, використовуються як синоніми, не мають чітко визначеної дефініції та окреслених структурних відмінностей, що унеможливує їх повне теоретичне осмислення.

Відповідно, проблематика полягає у відсутності цілісної концептуальної моделі, яка б змогла системно окреслити сучасні типи воєн з урахуванням їхніх позицій відповідно одна одній. Тут постає необхідність зіставлення та аналізу того, де функціонують і реалізуються конкретні технології та методи впливу, циркулюють повідомлення і наративи та відбувається глибинна трансформація свідомості та ідентичності. Це дасть змогу подолати редукціонізм наявних підходів та дозволить у майбутньому розробити ефективні стратегії протидії багатовимірним загрозам сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років проблематика дослідження трансформації воєн і воєнного протиборства стала предметом інтенсивного міждисциплінарного аналізу, що вилилось у численний масив як зарубіжних, так і українських праць.

Термін «гібридна війна» знайшов своє відображення на початку XXI століття у західному науковому дискурсі, зокрема у працях Ф. Гоффмана та Дж. Маттіса, які трактували її як таку форму протистояння, що включає в себе поєднання традиційних конвенційних (військових сил) і неконвенційних засобів (примусу, насильства, терористичних методів, злочинних безчинств тощо) у межах єдиної логіки [19]. Подальші дослідження стосувалися розширення розуміння ролі неконвенційних засобів, зокрема інформаційних, політичних, економічних, культурних, а також психологічних методів та інструментів, що застосовуються або поряд із воєнною силою, або ж замість неї.

В Україні термін «гібридна війна» увійшов в активний ужиток з 2014 року у зв'язку з анексією Криму, територій Донецької та Луганської областей. В той час можна було спостерігати небачені досі інформаційні кампанії, які були спрямовані на дискредитацію, «демонізацію» України, а також її політичного керівництва, військових сил тощо. Великий внесок у розуміння гібридної війни та її інструментів зробив Г. Почепцов, яку він називає «невійськовою» війною [9]. Згідно з його розумінням, основна увага при цьому спрямована не на прямого супротивника, а на інших державних і недержавних акторів, зокрема цивільне населення, а також на те, як вони сприйматимуть певні дії чи події. Головним стає не факт, а його інтерпретація. Отже, однією з особливостей гібридної війни є боротьба вже не тільки за простір фізичний, скільки інформаційний і психологічний. Водночас, незважаючи на кількість публікацій, яка значно зросла з 2014 року, досі можна спостерігати дослідження феномену без чіткого розмежування його ієрархічних структурних рівнів на основі порівняння з іншими типами воєн.

Наступний пласт досліджень присвячений феномену інформаційної війни, яка сьогодні є невід'ємною частиною сучасної реальності. Аналіз зарубіжної та української літератури дозволив виокремити щонайменше три різні підходи до пояснення інформаційної

війни: інформаційно-технічний, інформаційно-психологічний, системний. Перший підхід набув популярності насамперед серед зарубіжних учених і військових і знайшов відображення у працях М. Лібіцкі, Дж. Аркілла, Д. Ронфельдта, Б. Берковіца. Він зосереджений на технічному вимірі і пов'язаний, в першу чергу, із дослідженнями у сфері кібербезпеки, захисту інформаційно-технічних систем, протидії зламу комп'ютерних систем, управління даними та впливом на інфраструктуру зв'язку.

Другий підхід отримав назву інформаційно-психологічного (інколи зустрічається просто «психологічний»). У ньому центр уваги змістився з боротьби за контроль над інформаційними потоками, а також технологічними ресурсами, на боротьбу в царині індивідуальної та масової свідомості. А основною метою став вплив на когнітивну, емоційну та поведінкову сфери [4, с. 85].

У працях американських дослідників цей напрямок досліджень просувався завдяки дослідженням психологічних, а також інформаційно-психологічних спецоперацій [18; 20]. Українські науковці найчастіше аналізують методи та інструменти здійснення інформаційно-психологічної війни, зокрема засобами пропаганди та дезінформації [12], апеляції до емоцій провини та сорому (так звана «політика сорому» [10]), шляхом поширення ворожих міфів та нарративів, астротерфінгу [11] тощо. Останнім часом актуалізувався напрямок, в якому активно досліджуються соціальні мережі, неполітичні актори (блогери, артисти), магічне мислення.

Третій підхід (системний) підхід поєднує в собі інформаційно-технічний та інформаційно-психологічний вектори дослідження. У ньому інформаційна війна розуміється як багатовимірний, багаторівневий феномен. Найбільш ґрунтовний аналіз цього напрямку був здійснений В. Таркіним [13]. Згідно з цим підходом технічний вимір співіснує із психологічним, і вони взаємно підсилюють один одного, діючи в межах досягнення спільної мети.

Подальший розвиток дослідження сучасних типів воєн знаходимо в появі нового поняття смислової війни. Цей напрям у зарубіжному науковому дискурсі плідно досліджувався в межах концепції «м'якої сили» [21] та теорії «війни ідей» [17]. В них висвітлено процес конструювання реальності, що здійснюється через нав'язування домінуючих дискурсів, нарративів і міфів. При цьому транслуються не окремі повідомлення, а цілісні системи знання та значень, що визначають саме сприйняття дійсності. У працях Г. Почепцова [9] та П. Петровського [6] здійснено аналіз соціально-психологічних механізмів, завдяки яким змінюється інтерпретація суспільно-політичних процесів. Однак важливо зазначити, що майже скрізь смислова війна розглядається окремо, ізольовано від інформаційної «інфраструктури», що створює небезпеку надмірної редукції та абстрагування. Знання і смисли не існують поза інформаційними процесами, медіасередовищем, комунікативними технологіями. Навпаки, вони перебувають у відносинах взаємної детермінації, тобто на практиці смисловий вплив завжди реалізується через інформаційні засоби. Відтак коректніше говорити саме про термін «інформаційно-смислова війна», що зараз практично не використовується у сучасній літературі.

Окреме місце у дослідженні сучасних форм протиборства займає поняття концієнтальної війни (або війни за свідомість). У науковій літературі даний термін позначає боротьбу за фундаментальні засади буття людини, що передбачає здатність до рефлексії, смислотворення. Так, І. Передерій та Р. Гула визначають концієнтальну війну як психологічну за формою, цивілізаційну за змістом та інформаційну за засобами, метою якої є знищення або деструкція інтелектуального ресурсу нації та руйнування її універсальних настанов [5, с. 225]. Таким чином концієнтальна війна спрямована на глибинний (онтологічний) вимір існування. Однак у сучасних публікаціях її нерідко ототожнюють

чи змішують або із психологічною, або зі смисловою війною, що зумовлено складністю операціоналізації самого поняття свідомості.

Отже, аналіз останніх досліджень та наукових публікацій засвідчує наявність значного масиву знань про сучасні типи воєн, водночас констатуємо концептуальну розпорошеність та відсутність інтегративних теоретичних моделей, які були б здатні системно їх співвіднести та розмежувати.

Мета статті полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні авторської тривимірної позиційної моделі сучасних воєн шляхом співвіднесення гібридної, інформаційної, інформаційно-смислової та консієнтальної воєн як різнорівневих форм сучасного воєнного протиборства.

Виклад основного матеріалу. Вихідним положенням концептуального моделювання є те, що сучасна війна не може бути зведена до одного виміру, тобто не може бути описана виключно через збройні, операційні, технологічні та інші характеристики. Війна зараз є складним, багатовимірним феноменом, що розгортається у фізичному, інформаційному, соціокультурному, смислового, екзистенційному вимірах. Ключовою ідеєю моделі є розуміння війни як процесу, що відбувається одночасно за трьома осями (X, Y, Z), кожна з яких відображає певний аспект її перебігу:

1. Вісь X: Онтологічний статус конфлікту. У межах даної моделі вісь X репрезентує фундаментальну зміну способу «існування» війни, тобто йдеться не лише про зміну засобів чи технологій протиборства, а власне про зміну «розуміння» війни як соціально-політичного явища. Класичне розуміння війни – це форма збройного протистояння між певними політичними суб'єктами (державами).

Як зазначають І. Біла та колеги, однією з ключових особливостей війни є здійснення бойових дій на реальній місцевості та наявність контактної форми її ведення [2, с. 6]. В такому розумінні вона закріплена у фізичному світі, пов'язана з територією, ресурсами, армією, матеріальними засобами знищення. Однак у другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. поступово формується нове бачення війни, що не зводиться виключно до фізичного простору. Основними рушійними силами переосмислення її розуміння виступили феноменологія та герменевтика.

Зокрема Е. Гуссерль уведенням терміну «інтерсуб'єктивність» заклав ідею про те, що соціальна реальність існує не лише як сукупність об'єктів, а як поле співіснуючих смислів (ідей, установок, переконань). Подальшого розвитку ця ідея знайшла у працях А. Шюца, який вказував, що реальність існує настільки, наскільки вона спільно поділяється (те, що він описував як «соціалізація» інтерпретаційних і мотиваційних релевантностей [15, с. 278]), а боротьба за смисли означає боротьбу за сам спосіб переживання і розуміння світу.

Далі згідно із герменевтичним підходом, зокрема відповідно до положень Г. Гадамера та П. Рікера, соціальна дійсність завжди є інтерпретованою. З цього випливає, що війна може набувати форми боротьби за інтерпретацію події, а також певне розуміння реальності. Відтак війна онтологічно змішується з рівня зовнішніх подій до рівня інтерсуб'єктивних структур знання, досвіду та смислу, де об'єктом впливу стають способи осмислення себе та світу.

У сучасних дослідженнях Г. Почепцова [10], Г. Яворської [16] вказується, що сучасні війни характеризуються поєднанням як фізичних, так і нефізичних компонентів, і дедалі більшого значення набувають війни у просторі соціальному, інформаційному, психологічному, когнітивному тощо. При цьому важливо наголосити, що відбулося не просто «додавання» іншого виміру, а навпаки – відбулося «зміщення» онтологічного центру конфлікту.

Відповідно до цих міркувань, у моделі вісь X простягається у спектрі від фізичних, зовнішньо-локалізованих форм протистояння до внутрішніх, інтрасуб'єктивних

форм, що відбуваються у площині свідомості, до міжсуб'єктивних (інтерсуб'єктивних) значень та універсально інтерпретованої соціальної реальності (метасуб'єктивний полюс). В першому випадку йдеться про війни, де існує фізичне протистояння та матеріальне знищення, в другому – мовиться про війни, які розгортаються за утвердження певних структур знання, ідентичності, історичної пам'яті, систем переконань та уявлень про світ і себе. Проте зазначимо, що цей вимір є не виключно індивідуально-психологічним. Він має соціальну природу та формується у просторі дискурсів, наративів, спільного конструювання реальності.

2. Вісь Y: Концепт сили (жорстка-м'яка сила), дозволяє описати не лише те, де існує конфлікт, але також те, якими ж засобами він здійснюється. Концепт сили дозволяє розмежувати форми впливу в залежності від характеру сили, що лежить в континуумі від жорстких, примусових заходів до м'яких, непрямих та символічних засобів впливу, які здатні формувати рамки мислення, пізнання та поведінки.

У класичному розумінні війна передусім асоціюється з насильством, що має на меті знищення противника, примус його до капітуляції. Така логіка передбачає нарощення військової могутності, накопичення технічних засобів ведення бойових дій, озброєння, збільшення чисельності армії тощо. Водночас історичні приклади та поява нових концепцій війни розширюють розуміння сили не тільки як фізичного насильства. Приміром, Г. Арендт наголошує, що насильство, терор не є єдиною і не завжди ефективною формою реалізації влади. У праці «Витоки тоталітаризму» вона аналізує роль ідеології, страху, легітимності, підкорення та визнання [1]. Тобто сила може існувати опосередковано, і ця теза принципово втілюється в сучасних типах воєн, де примус вже давно не діє. Натомість використовуються інші засоби, які не чинять прямого насильницького впливу.

Ця ідея знайшла свій розвиток у працях М. Фуко, зокрема в його критичній теорії влади. Згідно з поглядами вченого сила завжди реалізується через інститути, які продукують дискурси, наративи, правила та норми [14]. Це дає змогу говорити про силу як про здатність структурувати мислення та поведінку індивіда без прямого застосування примусу і насилля. У контексті сучасних типів воєн це означає, що боротьба може вестися на інституційному рівні та здійснюватися через пропаганду, контроль інформаційних потоків, виробництво і легітимізацію знання, контроль дискурсів та наративів, нормалізацію певних інтерпретацій та маргіналізацію інших позицій.

Розмежування власне жорсткої та м'якої сил було здійснене у працях американського політолога Дж. Найя. У запропонованій ним концепції м'якої сили остання розуміється як здатність політичних акторів досягати мети та бажаних результатів через формування привабливості власної культури та цінностей, норм та способу життя, переконання інших у їх легітимності та бажаності цих орієнтирів як добровільного вибору індивідів [21]. М'яка сила може реалізовуватися через продукти культури (кіно, серіали, продукти масового виробництва, музику, ігри), цінності, політичні орієнтири та ідеали, наративи. У межах осі Y це відповідає ортогональному вектору, де домінують прямі (або ж зовнішні) засоби впливу, включаючи збройне чи інше насильство, економічний примус, санкції тощо. Проте відмітимо, що засоби впливу неможливо жорстко диференціювати. Радше мовиться про континуум, в межах якого можливі різні комбінації та проміжні (гібридні) форми, які можуть реалізовуватись у вигляді своєрідних операцій, стратегій, технологій.

3. Вісь Z: Епістемологічний вимір. Дана вісь спрямована на розуміння того, яким чином у суспільстві конструюється, легітимізується та визнається знання, яке можна назвати «правдою», а яке «брехнею». Одразу варто зазначити, що на відміну від осі X, яка відповідає на питання «Де відбувається та існує війна?», вісь Z фокусується на дискурсивних

засадах протиборства, тобто режимах «істинності» та можливості множинної інтерпретації реальності, що відповідає засадам постмодернізму та епосі «постправди».

Перший полюс цієї осі є раціонально-дискурсивним, розуміння якого бере свій початок у філософії Нового часу, зокрема у працях Р. Декарта, І. Канта та представників Віденського гуртка логічного позитивізму (М. Шлік, Р. Карнап, О. Нейрат). У цьому випадку істина є результатом раціонального аналізу, логічної несуперечності, емпіричної перевірки, а також верифікації. Згідно з цією інтерпретаційною рамкою знання постає набуває універсального характеру, а істина є незалежною від інтенцій того, хто її намагається пізнати (тобто суб'єктивних інтерпретацій). Відповідно до контексту війни боротьба за істину зводиться до демонстрації наявних фактів, доказів, даних, які можна як підтвердити, так і спростувати [8, с. 8].

В околі цього полюсу протиборство відбувається через намагання зібрати якнайбільше аргументів, фактів, що характерно для традиційних дипломатичних, правових і публічних дискусій, на яких, наприклад, демонструються фото та відео-матеріали, свідчення очевидців, даються експертні оцінки і в підсумку «виводиться» спільний критерій істинності. Наприклад, у дослідженнях інформаційних війн такий підхід реалізується через аналіз поняття дезінформації як відхилення від правди і об'єктивності, яка може бути спростована шляхом фактчекінгу.

Проте, починаючи із другої половини ХХ ст., у філософії та інших науках поступово починає формуватися нове бачення істини. Важливу роль у цих змінах відіграли вже згадані вище М. Фуко, а також Ж. Ліотар, Ж. Дерріда, Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі, Ж. Лакан та ін. Так, М. Фуко вводить поняття «режим істинності» (або ж «загальна політика істини») [7, с. 4], яке позначає те, що вона ніколи не існує поза суспільством, владою та її інституціями. Власне те, що можна називати і розуміти істинним, залежить від авторитету, дискурсивних правил та механізмів легітимізації знання, які встановлюються і функціонують у певному суспільстві. Згідно з цим постулатом епістемологічний вимір набуває ознак політичності, а боротьба за істину стає боротьбою за можливість визначати домінуючі дискурси.

Згодом ця логіка починає простежуватись у постструктуралізмі, філософії постмодерну. Так, Ж. Дерріда у межах концепції деконструкції висуває ідею про нескінченність інтерпретацій тексту. Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі на позначення нелінійної, непорядкованої структури знання пропонують поняття «ризому» [22]. У такій системі істина постає не результатом верифікації, а ефектом взаємодії множинних наративів, які утверджують, що саме потрібно вважати істиною. Це формує протилежний полюс осі Z, який можна окреслити як наративно-реляційний. Тут істина має контекстуальний характер і залежить насамперед від того, хто говорить, яку позицію займає, з якою метою та в якому контексті. Отже, конкуренція між суб'єктами протиборства відбувається не за самі факти, а за право визначати, як ці факти необхідно інтерпретувати.

Постмодерністське розуміння істини сьогодні активно простежується у межах таких концепцій, як «наративна війна», консцієнтальна війна, «когнітивне протистояння», «війна ідей», «боротьба за реальність». У контексті новітніх типів воєн раціонально-дискурсивні стратегії вже виявляються неактуальними, адже апелюють до критеріїв істинності, які більше не є універсальними.

Відтак для системного співвіднесення сучасних типів воєн у межах вище описаної моделі доцільним є звернення до формалізованої тривимірної системи координат Декарта. Вона задається трьома вищезгаданими осями координат (X, Y та Z), кожна з яких має шкалу від -5 до +5. У цій системі кожен тип війни може бути описаний як точка у заданому просторі, координати якої відображають певну логіку того чи іншого виміру, що показано на рис. 1.

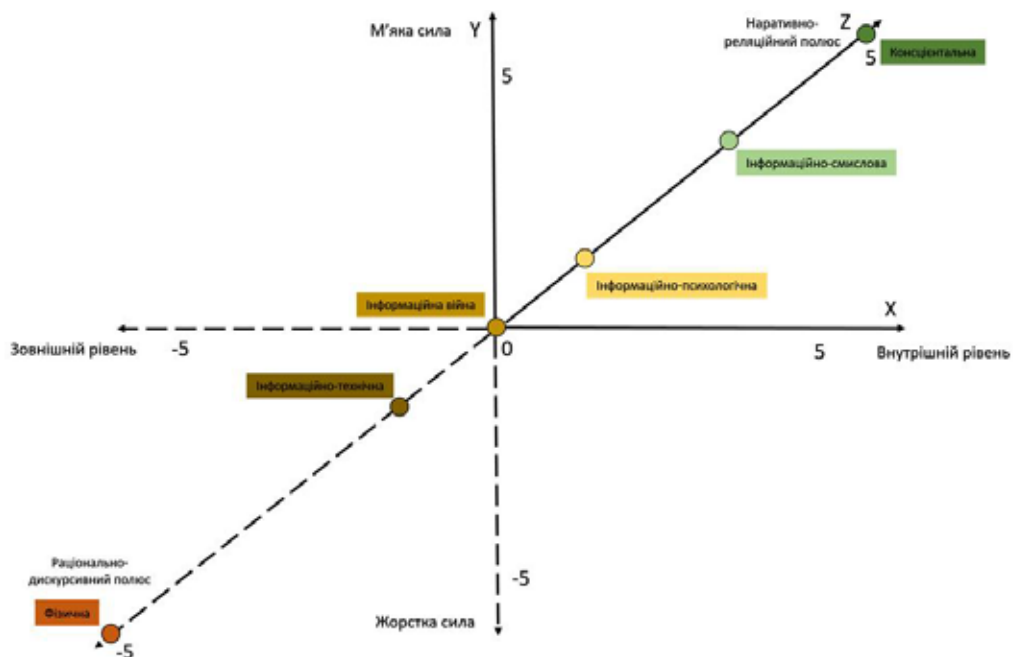

Рис. 1. Авторська тривимірна позиційна модель типів сучасних воєн

Так, інформаційна війна як системна категорія локалізується на рисунку в точці з координатами $x=0, y=0, z=0$, тобто у центрі координатної сітки. Інформаційна війна у системному розумінні не зводиться до виключно технічних чи психологічних впливів, а поєднує їх у межах єдиної системи впливу, яка може мати різну мету, логіку і стратегію. Навпаки, інформаційно-технічна (кібервійна) розміщується у точці з координатами $x=-1, y=-1, z=-1$, оскільки об'єктом впливу тут є технічна інфраструктура, канали передачі даних, мережі зв'язку. Вона орієнтована на раціонально-дискусивний режим, і в ній домінують жорсткі засоби впливу, а інформація може бути знищена, спотворена або викрадена. Інформаційно-психологічна війна, з іншого боку, займає положення у вигляді точки із координатами $x=1, y=1, z=1$. Позитивні значення відображають її спрямованість у бік внутрішньо-психологічного виміру, де об'єктом впливу стають психічні процеси, установки, емоції, когніції, поведінка. Засоби впливу набувають більше м'якого характеру та реалізуються через пропаганду, маніпуляції, апеляції до базових (часто негативних) емоцій, таких як злість, провина, сором, відраза [10]. Починають залучатися елементи наративізації, а війна починає виходити за межі суто доказової логіки, хоча цього все ще недостатньо, аби змінити більш глибокі психічні конструкції.

Інформаційно-сміслова війна задається точкою з координатами $x=3, y=3, z=3$, що відображає її спрямованість в бік внутрішнього, інтрасуб'єктивного простору, де об'єктом впливу стають смислові структури, ідентичність, способи осмислення реальності. Засоби впливу мають переважно м'який, символічний характер і реалізуються, наприклад, у формі наративів (історії про «своїх та чужих»; «історичну справедливість»; «фашистів»; «біолабораторії»; «тотальну корупцію»). Використовуються гасла, меми, впізнавані образи. Залучаються культурні продукти, як-от фільми, серіали, музика, література, блогерський контент, в яких у ненав'язливій формі транслюються цінності, норми і моделі

поведінки для того, аби сформувати «бажаний» образ світу. А епістемологічний вимір відзначається боротьбою за домінування певних інтерпретаційних рамок, тобто те, як «необхідно» розуміти певні події і факти. Замість питання «Що є правдою?» ставиться питання «Чия версія видається більш переконливою?».

Консцієнтальна війна займає у системі координат граничне положення та знаходиться у просторі за такими параметрами точки: $x=5, y=5, z=5$. Таке положення відображає зміщення конфлікту максимально в інтрасуб'єктивний, внутрішньо-психологічний вимір, тобто у сферу свідомості як такої, де об'єктом впливу стають світогляд, буттєві орієнтири, онтологічна безпека та історична пам'ять як її складова [3, с. 13]. Тобто вона спрямована не на окремі смисли, а радше на саму здатність людини і спільноти продукувати та переживати смисл. У цій війні використовується найбільш м'яка форма сили, яка реалізується через політичні, культурні, освітні, релігійні, сімейні системи та парадигми, в яких поступово йде «підрив» основних онтологічних характеристик (за Р. Меєм): екзистенційного сенсу (сенсу життя, цінності майбутнього, можливості брати відповідальність та впливати на свою долю, значущість власного існування); розмивання ідентичності (фрагментація самовизначення, знецінення наявної ідентичності, намагання сформувати ідентичність «бути як усі», «не виділятися»); заміна буттєвих ідеалів та орієнтацій на симулякри (за Ж. Бодрійяром), тобто реальні цінності замінюються миттєвими задоволеннями, нескінченим споживанням контенту, романтизацією самотності, байдужості, жорстокості тощо. В цьому випадку істина функціонує виключно у наративно-реалістичній парадигмі, а сама свідомість сприймає реальність як онтологічно неминучу («так влаштований світ»; «з цим нічого не вдієш»; «хіба можна жити інакше?»). Важливо зазначити, що це найбільш довготривала та найглибша за своєю суттю форма війни.

Фізична війна (у класичному розумінні) займає протилежне від консцієнтальної війни положення і локалізується в точці з координатами $x=-5, y=-5, z=-5$. Домінує зовнішній, матеріальний вимір конфлікту, де об'єктом є територія, ресурси, матеріальні цінності. Засоби протиборства носять виключно жорсткий характер і реалізуються через наступальні чи оборонні операції, зброю, людей, застосування насилля, примусу, тиску тощо. Істина визначається через факти, спостереження та оперативні дані, які можна перевірити, через що даний тип війни носить раціонально-дискурсивний характер.

Важливим є локалізація власне гібридної війни. Так, вона принципово не зводиться до однієї точки у заданій системі координат, а виступає динамічною областю, яка може переміщуватися між різними зонами, поєднуючи в собі різні фізичні, економічні, культурні, інформаційні, психологічні, смислові та інші компоненти. У цьому сенсі гібридна війна є багатовимірною траєкторією, котра може набувати різних форм, що відображає складність та мінливість типів сучасних воєн. Це робить запропоновану типологію універсальною і відкритою для майбутніх модифікацій та доповнень.

Висновки. Узагальнюючи, можна констатувати, що сучасна війна не зводиться виключно до фізичного протиборства. Вона є багатовимірним феноменом, що може включати в себе інформаційні, психологічні, культурні, смислові та інші компоненти, які потребують системного підходу до їх аналізу. Запропонована тривимірна позиційна модель дозволяє комплексно та системно підійти до цього питання та здійснювати аналіз, моделювання, а також прогнозування траєкторій розвитку сучасних типів воєн.

Модель побудована у тривимірній площині з осями X, Y, Z, які репрезентують три виміри: онтологічний (вісь X), інструментальний, базований на концепті сили (вісь Y), та епістемологічний (вісь Z), що дозволяє цілісно осмислити сучасні типи воєн як процес боротьби не лише за території та ресурси, але й за смисли, інтерпретацію реальності та способи легітимізації істини.

Обґрунтована вище типологія сучасних воєн може становити основу для кількісного і якісного аналізу конфліктів, перспективу побудови прогнозованих, комплексних заходів протидії, що будуть враховувати мультимірну природу сучасного воєнного протистояння. Перевагою моделі є її відкритість для модифікацій та інтеграції нових типів воєн, що виникають у процесі технологічних та соціокультурних змін і трансформацій. Це робить модель перспективним інструментом для використання у дослідженнях в галузі стратегічних студій, політичної психології, політології, а також інформаційних технологій.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в кількох напрямках. По-перше, це психологічна операціоналізація запропонованих осей та розробка індикаторів переходу між типами воєн. По-друге, це прикладне використання моделі для аналізу конкретних кейсів сучасних конфліктів. По-третє – інтеграція тривимірної позиційної моделі з концепцією наративної компетентності як чинника, що визначає здатність суб'єкта продукувати та критично осмислювати, інтерпретувати наративи, що, у свою чергу, визначає стійкість окремого громадянина та суспільства в цілому до гібридних форм ворожого впливу.

Список використаної літератури

1. Арендт Х. Джерела тоталітаризму : спільний видавничий проєкт телеканалу «1+1» та видавництва «Дух і літера» / пер. з англ.: В. Верлока, Д. Горчаков. 2-ге вид. Київ : Дух і літера, 2005. 584 с.
2. Біла І., Швед Т., Шевченко О. Війна: ознаки, необхідність оголошення, взаємозв'язок із економікою та способи завершення. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. С. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-131>
3. Касьянов Г. В. Історична політика та онтологічна безпека: концептуальні рамки і аналітичні спостереження. *Інтермарум: історія, політика, культура*. 2025. Вип. 17. С. 8–38. DOI: <https://doi.org/10.35433/history.112098>
4. Кіндратець О. М. Психологічна війна як елемент гібридної війни. *Політичне життя*. 2021. № 1. С. 84–88. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2021.1.10>
5. Передерій І. Г., Гула Р. В. Консцієнтальна війна як чинник формування та трансформування історичної пам'яті. *Оборонні війни: Польща 1939 – Україна 2022–2023 : монографія*. Львів : НАСВ, 2024. С. 223–241. DOI: <https://doi.org/10.33402/obv.2024-223-241>
6. Петровський П. М. Теоретико-методологічні основи перемоги України в сучасній смисловій війні. *Ефективність державного управління*. 2019. Вип. 1 (58). Ч. 1. С. 13–25. DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.58.2019.168695>
7. Після філософії: кінець чи трансформація? / пер. з англ. ; упоряд.: К. Байнес та інші. Київ : Четверта хвиля, 2000. 432 с.
8. Поппер К. Злиденність історизму / пер. з англ. Київ : «АБРИС», 1994. 192 с.
9. Почепцов Г. Г. Сміслові та інформаційні війни. *Інформаційне суспільство*. 2013. Вип. 18. С. 21–27.
10. Свідерська О. Культурні детермінанти політики сорому. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2022. Випуск 45. С. 193–199. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.45.23>
11. Свідерська О., Чорній О. Астротерфінг як інструмент психологічного впливу на масову свідомість. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології»*. 2021. Вип. 39. С. 71–79. DOI: <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2021-39-09>
12. Таркін В. П. Дезінформація як метод інформаційно-психологічної війни. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : матеріали Міжнародно-наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) /

- за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 267–270.
13. Таркін В. П. Інформаційні війни у сучасному політичному просторі як феномен ХХ-ХХІ ст. : дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» : 052 «Політологія». Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2023. 220 с.
  14. Фуко М. Наглядати й карати. Народження в'язниці. Друге видання / пер. з фр. Петро Таращук. Київ : Комубук, 2025. 452 с.
  15. Шюц А., Лукман Т. Структури життєсвіту. Київ : Український Центр духовної культури, 2004. 560 с.
  16. Яворська Г. М. Гібридна війна як дискурсивний конструкт. *Стратегічні пріоритети. Серія: Політика*. 2016. № 4. С. 41–48.
  17. Corman S. R. Complex systems problems in the War of Ideas. *Perspectives on Terrorism*. 2008. № 2 (3). P. 6–9.
  18. Curtis G. An Overview of Psychological Operations (PSYOP). *The library of congress*. 1989. 41 p.
  19. Hoffman F. G. Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars. Arlington, VA. *Potomac Institute for Policy Studies*. 2007. 72 p.
  20. Modrzejewski Z. Psychological operations after the second World War. *Security & Defence Quarterly*. 2016. № 12. P. 74–99. DOI: <https://doi.org/10.35467/sdq/103237>
  21. Nye J., Power S. Soft Power. The means to success in world politics. *New York: Public Affairs*. 2004. 193 p.
  22. Okorokova V. V. The concept of rhizome as a theoretical and methodological approach in the study of society within the postmodern paradigm. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. Одеса : Гельветика, 2024. № 1 (53). С. 42–49. DOI: <https://doi.org/10.24195/sk1561-1264/2024-1-6>

THREE-DIMENSIONAL POSITIONAL MODEL OF MODERN WARS: EXPERIENCE OF POLITICAL AND PSYCHOLOGICAL TYPOLOGISATION

Oleksandr Chornii

*Lviv Polytechnic National University
12, Stepan Bandera Str., Lviv, Ukraine, 79000
<https://orcid.org/0000-0002-4936-8397>
e-mail: oleksandr.v.chornii@lpnu.ua*

The article provides a theoretical and methodological analysis of contemporary forms of military confrontation and proposes a systematic three-dimensional positional model of types of modern wars in order to overcome the fragmentation and heterogeneity of theoretical approaches to their classification and comparison. It substantiates the inexpediency of linking war exclusively to physical space and open armed confrontation, instead showing that modern warfare is multidimensional and can unfold on informational, psychological, semantic and other levels.

The proposed three-dimensional positional typology is based on the idea of war as a process that occurs simultaneously along three axes (dimensions) with independent characteristics. Each of these axes has a conditional scale from –5 to +5. The X axis denotes the ontological status of the conflict, reflecting the transition from external, physical forms of confrontation to internal, intrasubjective forms of influence. The Y axis represents the concept of force, i.e. the instrumental dimension, which describes the range of means of waging a particular form of war. It covers a continuum from hard (direct violence, coercion, pressure, sanctions, etc.) to soft and symbolic means (cultural products, values, political orientations, ideals, narratives). The Z axis marks the epistemological status of the conflict, where the transformation

of the regime of legitimisation of knowledge and affirmation of truth takes place. This axis runs from the rational-discursive to the narrative-relational poles.

Within a three-dimensional coordinate system, the positional placement of physical (classical), informational, informational-semantic, conscientious, and hybrid wars has been determined. At the same time, it is noted that the latter is integrative in nature and cannot be reduced to a single point on the coordinate plane. It is a trajectory that can ensure the transition between different forms of modern military confrontation. The proposed model of political and psychological typology of modern wars is considered an open theoretical construct that can be refined, expanded, and modified in accordance with changes in the nature of modern military conflicts, technological developments, and changes in sociocultural conditions. It can serve as a tool for further use in various applied studies, particularly in the fields of strategic and military studies, political psychology, political science, and information technology.

Key words: modern wars, psychology of war, psychology of modern conflicts, hybrid war, information war, information-semantic war, consciousness war, three-dimensional positional model, political-psychological typology of modern wars, ontology of war, epistemology.

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026